

Verlag Symposium “Buiten winnen is binnen beginnen”

20 november 2014

Het symposium wordt even na 10 uur geopend door Frits Langeraar, senior beleidsmedewerker van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, afdeling Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hij geeft aan dat dit symposium bijzonder is: het wordt georganiseerd met én voor vrijwilligers. Er is regelmatig ophef over de re-integratie van justitiabelen en het is belangrijk om hierover te praten met mensen uit het werkveld. De indeling van de dag ziet er als volgt uit. Het dagthema zal worden ingeleid door drie sprekers, te weten: staatssecretaris Fred Teeven, oud-gevangenisdirecteur Jan van den Brand en universitair docent Carmen Schuhmann. Na een korte pauze wordt het inhoudelijke programma vervolgd met presentaties van vier sprekers: burgemeester Henri Lenferink, manager van reclasseringsinstituut “Palier” Jan van den Brand, (ex-)gedetineerde en ondernemer Dennis Frierson en vrijwilliger Dick van den Berg. Na de lunchpauze wordt in dialooggroepen gesproken over de vraag hoe vrijwilligers kunnen bijdragen aan een goede terugkeer van (ex-)gedetineerden in de maatschappij, waarna de uitkomsten plenair worden besproken. Aansluitend vindt een borrel plaats. De dag zal worden voorgezeten door Martien Kooyman, voorzitter van stichting “When the eagle learns to fly”. Deze stichting heeft samen met DJI het symposium georganiseerd.

Inleidende presentaties

Fred Teeven

De eerste spreker is Staatssecretaris Fred Teeven. Hij vertelt over een filmpje dat hij op internet heeft gezien en waaraan hij moet denken als het over dit onderwerp gaat. Het betreft een jonge arend die een voorzichtige pogingen onderneemt om te leren vliegen. Hij boekt weinig resultaat, totdat hij met veel moeite van de ene naar de andere tak weet te springen. Na een tijdje lukt het hem om een andere boom te bereiken en uiteindelijk is hij in staat om weg te vliegen. De jonge arend kan vergeleken worden met (ex-)gedetineerden, maar anders dan de arend uit het filmpje kunnen (ex-)gedetineerden rekenen op de steun van naasten en vrijwilligers. Teeven geeft aan dat door de tijd heen betaalde professionals een minder intensieve rol zijn gaan innemen in de reclassering van (ex-)gedetineerden. Het gat dat is ontstaan, wordt opgevuld door vrijwilligers. De inzet en hulp die vrijwilligers bieden, zijn dan ook van onmisbaar belang.

Het terugkeren van (ex-)gedetineerden in de maatschappij gaat veelal met vallen en opstaan. Regelmatig voorkomende problematiek bestaat uit het hebben van schulden, het niet kunnen vinden van een baan en het gevoel alleen te zijn gelaten. Als gevolg hiervan pleegt de helft van (ex-)justitiabelen binnen twee jaar na vrijlating een nieuw misdrijf. Uit onderzoek is gebleken, dat reclassering succesvoller verloopt naarmate er meer nazorg plaatsvindt. Maatjes en vrijwilligers spelen hierin een belangrijke rol. Vaak waarderen (ex-)gedetineerden vrijwilligers meer dan betaalde professionals. Teeven geeft aan dat dit ook door de politiek wordt opgemerkt: het merendeel van de partijen in de Tweede Kamer dringt aan op het behoud van een goede samenwerking tussen vrijwilligers en DJI. Teeven moedigt de verschillende vrijwilligersorganisaties aan om te proberen meer ondersteuning te vinden bij particuliere instellingen, in plaats van bij de overheid.

De staatssecretaris sluit af door de vrijwilligers te bedanken voor hun inzet en door hen een goede en vruchtbare dag toe te wensen.

Martien Kooyman

Na de toespraak van Fred Teeven stelt dagvoorzitter Martien Kooyman zich voor. Zoals Fred Teeven de jonge arend symbool stelde voor (ex-)gedetineerden, stelt Kooyman de vogel die gebruikt is voor de uitnodiging symbool. Dit is een vrije vogel met een opgewekte snavel die met slechts één poot op de grond staat. Hetzelfde beeld kan geschetst worden van een (ex-)gedetineerde: vol frisse moed gaat hij/zij aan zijn/haar leven buiten de poort beginnen, maar hij/zij heeft daar wel hulp bij nodig. Eén van de manieren om een (ex-)gedetineerde te helpen verleidingen uit oude gewoonten te

weerstaan en een nieuwe leven op te bouwen, is door hem/haar te koppelen aan een maatje. Kooyman laat een filmpje zien van een (ex-)gedetineerde en zijn maatje, waaruit op te maken valt op welke manieren een maatje kan helpen (zoals het regelen van praktische zaken en het voorkomen dat iemand vervalt in zijn oude gewoonten). Na het tonen van het beeldfragment, wenst ook Kooyman alle vrijwilligers een goede dag toe.

Jan van den Brand

Jan van den Brand is dertig jaar directeur geweest van een gevangenis. Hij vertelt dat de maatschappij waarin wij leven niet kan bestaan zonder vrijwilligers. Het belang en de rol van vrijwilligers wordt ook vaak genoemd in de media. In het gevangeniswezen is de aanwezigheid van vrijwilligers al meer dan 200 jaar een gegeven. Nog maar enkele jaren geleden is er een grote omslag in de omgang met vrijwilligers in gang gezet. Zo worden vrijwilligers sinds 2011 op een verantwoorde manier ondersteund door betaalde professionals in de inrichtingen en wordt de hulp van vrijwilligers pas sinds enkele jaren echt gewaardeerd. In zijn tijd als gevangenisdirecteur heeft Van Den Brand drie lessen geleerd. Allereerst heeft hij gemerkt dat een gevangenis niet goed kan functioneren zonder toezicht. Daarnaast heeft hij geleerd dat een gedetineerde baat heeft bij goede begeleiding en intensieve nazorg. Ten slotte is hij erachter gekomen dat positieve veranderingen bij (ex-)gedetineerden voornamelijk te danken zijn aan vrijwilligers.

Volgens Van Den Brand staat het Nederlandse gevangeniswezen op een kruispunt: wordt er gekozen voor een meer repressief en punitief beleid, of wordt er gekozen voor een richting van een meer evenwichtige situatie waarbinnen beveiliging, humaniteit en focus op vermindering van recidive centraal staan? In de politiek ligt de ambitie bij de laatstgenoemde wijze, maar in de praktijk lijkt het meer richting de eerste variant te gaan. Vrijwilligers nemen met name een belangrijke rol in in het tweede scenario. Betaalde professionals kunnen niet zonder de ondersteuning van vrijwilligers om het aantal recidieven tegen te gaan. Van Den Brand is van mening dat de rol van vrijwilligers in inrichtingen meer gestimuleerd en gefaciliteerd moet worden.

Er zijn drie fasen te onderscheiden in het traject van een gedetineerde: aan de voordeur van de gevangenis, achter de deur en na het dichttrekken van de deur. Door preventief te werk te gaan aan de voordeur van de gevangenis, kan voorkomen worden dat iemand een misstap maakt en achter de gevangenisdeuren belandt. Wanneer dat toch gebeurt, kan tijdens de periode van detentie de terugkeer naar de samenleving worden voorbereid om de kans van slagen zo groot mogelijk te maken. Na afloop van detentie is het bieden van nazorg cruciaal, om de (ex-)gedetineerde te helpen bij het opbouwen van een nieuw bestaan. De vrijwilliger kan in alle drie de fasen zowel direct als indirect hulp bieden. Indirecte hulpverlening vindt plaats door middel van ondersteunende activiteiten, zoals het verlenen van rechtshulp, het bezoeken van eenzame gedetineerden en het bieden van hulp bij het regelen van praktische zaken voor de terugkeer naar de maatschappij (bijvoorbeeld de verlenging van het ID-bewijs, het starten van schuldhulpverlening, en het zoeken naar woonruimte). Op deze wijze voelen gedetineerden zich niet in de steek gelaten en zijn ze gemotiveerd om niet in hun oude gedrag te vervallen. Een manier waarop vrijwilligers op een directe wijze hulp kunnen bieden, is door maatje te worden.

In de samenwerking tussen betaalde professionals en vrijwilligers hebben beide partijen bepaalde verantwoordelijkheden. Allereerst moet de vrijwilliger goed opgeleid zijn en op de hoogte zijn van wat er speelt. De professional is hier in grote mate verantwoordelijk voor. Daarnaast moeten de activiteiten die vrijwilligers organiseren in overeenstemming zijn met de inrichting en door de inrichting worden gefaciliteerd (ook financieel). Vrijwilligers moeten gewaardeerd worden en gezien worden als collega. Voor vrijwilligers houdt dit in, dat zij hun werk niet als vrijblijvend beschouwen. Van stichtingen mag gevraagd worden, dat zij vrijwilligers opleiden en begeleiden. Vrijwilligers mogen niet zomaar aan het werk worden gesteld. Zij moeten geselecteerd en toegelaten worden. Tot slot moet er een verantwoord evenwicht zijn tussen daden en activiteiten: vrijwilligers moeten zich niet aangesproken voelen bij mislukkingen. Van Den Brand sluit af met de mededeling dat de activiteiten en steun die vrijwilligers bieden niet als vervanging gezien moeten worden voor het werk dat betaalde professionals doen, maar als aanvulling.

Carmen Schuhmann

Carmen Schuhmann is universitair docent aan de Universiteit voor Humanistiek. Met haar bijdrage aan het symposium wil ze vrijwilligers een wetenschappelijk hart onder de riem steken. Ze vertelt over de narratieve criminologie: de wetenschap die aandacht heeft voor het belang van verhalen in relatie tot crimineel gedrag. Er bestaat hierbij een spanning tussen het subjectieve persoonlijke verhaal van de gedetineerde en het objectieve behandelstelsel van ons justitiële stelsel, maar deze discussie wordt in de voordracht van Schuhmann buiten beschouwing gelaten.

Op een conferentie in Oslo aan het begin van dit jaar, werd een onderzoek gepresenteerd waarin twee groepen criminelen met elkaar waren vergeleken. De eerste groep bestond uit (ex-)gedetineerden die volhardden in criminaliteit, de tweede groep werd gevormd door (ex-)gedetineerden die na vrijlating volledig uit het criminele circuit waren gestapt. De mensen die uit de criminaliteit waren gestapt, bleken een ander levensbeeld te hebben dan de volharders in criminaliteit. De succesvolle groep had niet het idee dat hun geschiedenis uit alleen maar mislukkingen bestond. Zij konden ook positieve aspecten noemen en hadden daarnaast positieve gedachten over de toekomst. Daarnaast voelden veel van hen de behoefte om anderen te helpen om zo crimineel gedrag te voorkomen. De verhalen van deze mensen worden reddingsverhalen genoemd. Hiertegenover staan de doemverhalen: de verhalen van volharders in criminaliteit. De volharders konden slechts negatieve levensverhalen vertellen en hadden geen visie voor hun verdere leven.

Uit het onderzoek blijkt dus dat wanneer (ex-)gedetineerden positieve verhalen over zichzelf weten te vertellen – zowel uit hun verleden als voor in de toekomst – ze minder snel zullen vervallen in oud (crimineel) gedrag en dat ze veelal zelfs de behoefte krijgen om anderen te behoeden voor de fouten die zij zelf ook ooit hebben gemaakt. Gedetineerden hebben een geloofwaardig en overtuigend verhaal nodig om terugvallen te voorkomen: wie waren ze, wie zijn ze en wie willen ze zijn? Voor gedetineerden is het niet gemakkelijk om dit te bereiken. Ze hebben een slechte daad verricht en zitten vast in een schrale omgeving, waardoor ze snel het gevoel krijgen een slecht mens te zijn. In een dergelijke situatie praat je niet snel over je kwaliteiten. Daarnaast bestaat er vaak ook geen ruimte om over jezelf te praten en geven gedetineerden zich ook niet snel bloot. De kans is hierdoor groot dat er narratieve verarming optreedt, als vorm van detentieschade. Dit houdt in dat een gedetineerde een gebrek aan (positieve) verhalen heeft. Bij het voorkomen van narratieve verarming kunnen vrijwilligers een belangrijke rol spelen. Vaak bouwen vrijwilligers een veiligere band met meer vertrouwelijkheid op dan de betaalde professionals van een inrichting. Deze band is zeer belangrijk voor een gedetineerde om zijn verhalen te durven vertellen. Wanneer gedetineerden samen met vrijwilligers werken aan hun goede verhalen (voor het verleden, het heden én de toekomst), is de kans groot dat gedetineerden na vrijlating minder snel zullen terugvallen in oud gedrag.

Vier presentaties

Na een korte pauze worden er presentaties gegeven door vier verschillende sprekers.

Markus van der Burgh

De eerste spreker na de pauze is Markus van der Burgh. Hij is manager van reclasseringsinstituut *Palier* en houdt zich voornamelijk bezig met ambulante zorg en detentie. Van Der Burgh geeft aan het belangrijk te vinden dat er continuïteit komt in de verschillende fasen van detentie. Hij is van mening dat hoe eerder er gestart wordt met hulpverlening, hoe beter dat is. Op dit moment denkt hij echter dat iedere betrokkene in de verschillende fasen en processen zich voornamelijk enkel bezighoudt met zijn/haar eigen belangen en werkzaamheden. Iedere betrokkene focust zich op zijn/haar eigen taken en let daarbij niet of nauwelijks op wat een ander doet. Als gevolg hiervan wordt vanuit verschillende wensen en behoeften aan een gedetineerde getrokken door alle betrokkenen. Van Der Burgh zou graag zien dat binnen en buiten worden geïntegreerd in de aanpak. Het detentieproces zou één groot proces moeten zijn dat doorloopt. Vrijwilligers kunnen hierin als

schakels fungeren. De vraag die Van Der Burgh iedereen zou willen stellen is, waar we met elkaar naartoe willen. Laten we samen naar dat gemeenschappelijke doel kijken en ernaartoe werken.

Dennis Frierson

Dennis Frierson is na zijn detentie een uitvaartonderneming gestart, die erg succesvol is geworden. Het motto van Frierson luidt: “Winaars hebben een plan, verliezers een excuus”. Voor het aanvaarden van zijn straf, heeft Frierson veel hulp gehad van vrijwilligers. Eén vrijwilliger in het speciaal stelde aan Frierson de vraag hoe hij zijn toekomst voor zich zag. Door daar over na te denken, kreeg Frierson een doel om naartoe te werken. Het is voor een gedetineerde echter lastig om goed te landen als hij/zij na vrijlating weer in de maatschappij terecht komt. Tijdens de detentie wordt er bijna geen aandacht besteed aan de toekomst, er vindt weinig voorbereiding plaats. Het zou veel (ex-)gedetineerden ten goede komen om een maatje te hebben, die hen helpt nadat ze uit de gevangenis komen. Deze kan de (ex-)gedetineerde ook helpen bij het nadenken over wat hij/zij met zijn/haar leven wil bereiken: hoe ben je, wat doe je, waar ga je naartoe? Verandering moet uit jezelf komen, maar een vrijwilliger kan hier een belangrijke rol in spelen als stimulant.

Dick van den Berg

Dick van den Berg is vrijwilliger bij stichting Surant. Deze stichting ondersteunt (ex-)gedetineerden en mensen die met politie en justitie in aanraking zijn gekomen. Problemen die Van Den Berg vaak bij (ex-)gedetineerden tegenkomt, zijn zaken zoals DigiD, postadressen en huisvesting. Het is belangrijk om eerst goed te luisteren naar wat de (ex-)gedetineerde vertelt. Op deze manier krijg je een goed beeld van wat er allemaal speelt. Gespreksgroepen en activiteiten kunnen gedetineerden al goed op weg helpen. Ook is het belangrijk om het gebruik van moderne media te stimuleren, omdat er via die weg een hoop geregeld kan worden. Ten slotte geeft Van Den Berg aan dat je er als vrijwilliger van alles instopt, maar dat je niet weet of het effect heeft en hoe groot dat effect is. Het beste is om als uitgangspunt te nemen, dat ieder beetje is meegenomen.

Henri Lenferink

Henri Lenferink is burgemeester van Leiden. Hij geeft aan dat de gemeenten grotendeels verantwoordelijk zijn voor de nazorg van (ex-)gedetineerden. Het is belangrijk dat gemeenten al contact hebben met gedetineerden als ze nog vastzitten, om te overleggen op welke manier de gemeente kan helpen na vrijlating. Onderzoek heeft uitgewezen dat goede voorbereiding, begeleiding en nazorg de kans op terugval verkleinen. De warmte en tijd hiervoor kunnen niet altijd door betaalde professionals geboden worden, omdat de middelen schaars zijn en andere zaken voorrang krijgen. Vrijwilligers spelen hier dus een belangrijke rol in.

Lenferink gaat in op de ontwikkelingen rondom de huisvesting van Benno L., die na vrijlating in Leiden is komen wonen. Het was de bedoeling om Benno L. zonder media-aandacht en ophef in de stad op te nemen, maar dit lukte niet. Lenferink is in gesprek gegaan met directe omwonenden, buurtbewoners en geïnteresseerde burgers. Het bleek dat de mensen die het dichtste bij hem in de buurt woonden, zich het beste konden vinden in de situatie. Na enige tijd nam de onrust bij andere inwoners af. Vrijwilligers spelen een grote rol in het leven van Benno L. Hij kent niemand in Leiden, maar door de vrijwilligers heeft hij toch een netwerk dat hem helpt zijn leven op een normale manier te leiden. Lenferink sluit af met de uitspraak dat hoe moeilijk bepaalde situaties ook kunnen zijn, de samenleving het uiteindelijk goed aan kan, zolang er maar transparantie en een goede samenwerking bestaat.

Vorbereiding dialooggroepen

Ter voorbereiding op de dialooggroepen geeft Els Salverda een korte presentatie. De vraag die in de groepen centraal komt te staan, luidt: “Hoe kan je als vrijwilliger binnen en buiten je bijdrage leveren aan een goede terugkeer in de maatschappij?” Deze vraag wordt behandeld in de dialooggesprekken. *Dialoog* betekent: naar elkaar luisteren en ervaringen delen. Dat houdt in dat men eerlijk spreekt over de eigen ervaringen, dat men eerlijk en open vertelt, dat men aandachtig naar elkaar luistert,

dat men doorvraagt en vraagt of men de ander goed begrepen heeft. Een dialoog is iets anders dan een debat. Een debat is een strijd met argumenten, terwijl een dialoog een ontmoeting is met een uitwisseling van ervaringen. Een debat is onpersoonlijk, waar een dialoog juist zeer persoonlijk is. Bij een debat probeert men elkaar te overtuigen, bij een dialoog wil men elkaar leren kennen. In een debat wordt gestreefd naar overwinning, terwijl in een dialoog gestreefd wordt naar verrijking en verdieping. Bij een debat wordt er selectief geluisterd, bij een dialoog aandachtig. Een dialoog bestaat uit vier fasen, te weten: kennismaken, uitwisselen van ervaringen, dromen en doen.

Oogst uit de dialooggroepen

Hieronder wordt de oogst uit de dialooggroepen per groep behandeld.

Groep 1

- “Binnen geld verdienen voor buiten”.
- Het gat dichten tussen beleid en uitvoering.
- Meer respect en vertrouwen van instanties naar (ex-)gedetineerden toe.

Groep 2

- We gaan voor de mens waar het om gaat, de (ex-)gedetineerde, vooral voor de eerste 72 uur dat hij weer is teruggekeerd in de maatschappij, de afstemming tussen de (ex-)gedetineerde en alle begeleiders intensiveren.
- Maak ook één iemand verantwoordelijk (en daarmee ook aanspreekpunt) voor het zorgtraject van binnen naar buiten en die bewaakt de voortgang daarvan.

Groep 3

- Betere samenwerking tussen instanties.
- Voor vrijwilligersorganisaties één aanspreekpunt binnen de gevangenis voor de continuïteit.
- De overheid moet een betrouwbare partner zijn op het gebied van erkenning en subsidies.
- Hulp moet al veel eerder BINNEN beginnen, twee/drie maanden voor vrijlating beginnen met het regelen van praktische zaken (bijv. uitkering, schuldhulpverlening, aanvragen van een ID, werken aan motivatie).

Groep 4

- Platform van alle vrijwilligersverenigingen oprichten met als doel: kennis en ervaring uitwisselen, belangen behartigen, leren en samenwerken.
- Databank op- en inrichten, met daarin: trainingen, voorlichting, deskundigheidsbevordering en ervaringsdeskundigen.

Groep 5

- Als je elkaar kent en erkent kun je beter samenwerken als vrijwilligersorganisaties onderling, vrijwilligers en professionals en als ervaringsdeskundigen en professionals.
- Meer ruimte voor ontmoetingen zoals vandaag, juist op locatie zelf.
- Scholing voor je begint als vrijwilliger en ook scholing tijdens je vrijwilligerswerk. Daarnaast is intervisie van belang voor vrijwilligers.
- Meer aandacht voor sociale contacten en omgeving van gedetineerden tijdens detentie.
- Terugdringen recidive markt (landelijk uitrollen).
- Meer aandacht voor sociale contacten en omgeving van gedetineerden tijdens detentie (zodat ze dat al kunnen opbouwen gedurende de detentie).

Groep 6

- “Buiten winnen is met vrijwilligers beginnen!”
- Van bovenaf voortdurende erkenning en inbedding van de vrijwilliger als volwaardige functionaris binnen de organisatie.
- Instelling van een spreekuur voor gedetineerden om snel toegang tot vrijwilliger(s) te krijgen.

Groep 7

- Maak een concrete checklist met zaken waar je als gedetineerde aan moet denken voordat je naar buiten gaat (opzeggen huur, ID, openstaande boetes).
- Zet hem intern op de kabelkrant en laat vrijwilligers deze bespreken met de gedetineerden.
- Organiseer vaardigheidstrainingen in verband met nazorg (bijvoorbeeld koken, wassen e.d.).
- Binnen moet al gewerkt worden aan de familiale banden en relaties.
- Start leer/werktrajecten in de inrichting.
- Richt een denktank op! Betrek alle partijen en het bedrijfsleven.

Groep 8

- “Hoe meer je geeft, hoe meer je krijgt.”
- Bewustmaking van individuele kwaliteiten door ruimte te geven aan training en oefening, zodanig dat eigen beeldvorming groeit.
- Organiseer werk waarin gedetineerden hun kwaliteiten in kunnen zetten en faciliteer dit (ruimte).
- Organiseer een leefgemeenschap voor herstellende mensen (al dan niet gedetineerd) die zichzelf kan bedruipen.
- Betere samenwerking met gemotiveerde medewerkers/professionals.
- Zelfredzaamheid bevorderen.

Groep 9

- Wij bieden aan om de casemanager DJI van binnenuit te ondersteunen op de werkvloer (vanuit onze onafhankelijke rol).
- Stuur geen mensen vlak voor het weekend naar buiten!!!!!!!!!!!!
- Start direct met nazorg in detentie om erger te voorkomen, de eerste 72 uur na detentie zijn cruciaal.
- Investeer in relatie professional en vrijwilliger om spanning te verminderen en begrip te vergroten.

Groep 10

- Positieve praktijkervaring met vier gedetineerden in een woning plus ambulant begeleider → meer doen in Nederland!
- Neem signalementen van vrijwilligers serieus.
- Gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid van Algerijnen en Marokkanen die vanuit België in Nederland gevangen zitten. De verschillende overheden (Zuid-Afrika en Europa) moeten hier het gesprek over aangaan.
- Kijk vaker naar gedetineerden die 30 jaar vastzitten of ze eerder naar buiten zouden kunnen of zelfs terug kunnen keren.
- Gedetineerden na detentie beter begeleiden: buddy's.
- Bied gedetineerden liefde, een toegenegen oor en behandel ze menswaardig.

Groep 11

- De verantwoordelijkheid voor de invulling van het traject ligt bij de gedetineerde.
- Vanuit deze basis wordt het traject voor binnen en buiten vastgesteld met gedetineerde, gemeente en vrijwilliger.

Groep 12

- PIW'ers denken mee over de vraag welke mensen goed zouden zijn om bezoek vrijwilligers te ontvangen.
- Vrijwilligers helpen media en maatschappij om gedetineerden als MENS te zien.
- Bij training PIW'ers spelen ze een rollenspel om te voelen hoe het is om gedetineerd te zijn.
- De gevangenis maakt vrijwilligers zichtbaar in de organisatie en zorgt voor positieve benadering door beveiliging.
- Tijdens detentie zinvolle bezigheden en zinvol werk om gedetineerden voor te bereiden op terugkeer maatschappij.
- Aandacht voor humane kant detentie bij coaching van PIW'ers door betrekken oudere PIW'ers, vrijwilligers en NGV'ers.
- Boodschap Teeven over humane detentie doorgeven naar gevangenisdirecteuren (top-down).

Groep 13

- Met alle betrokken organisaties (vrijwilligers- en justitiële organisaties) beter worden – en niet bitter – in het begeleiden van gevangenen zodat recidive daalt; daarbij met de neuzen dezelfde kant op.
- Doen wat de gedetineerde goed vindt voor zichzelf: de gedetineerde moet erachter staan.
- Successen blijven zien en uitventen.

Groep 14

- Verbinding tussen beroepskracht en vrijwilliger bevorderen en samen scholen.
- Door middel van overheid.nl aandacht besteden aan de noodzaak voor meer vrijwilligers voor verlaters.
- “Iemand voor iedereen!”

Groep 15

- Vrijwilligers zijn echt onderdeel van het systeem → niet ter vervanging van professionals.
- Zorg voor gerichte match tussen vrijwilligers en gedetineerden.
- Doe aanbod vrijwilligers aan gedetineerden individueel.
- Zorg dat gedetineerde alles op orde heeft voordat hij de poort verlaat (met inzet vrijwilligers).
- Combineer inzet vrijwilligers met duizend banenplan.

Groep 16

- Verbinding tussen binnen en buiten, om de continuïteit te bevorderen.
- Aandacht voor de verhouding tussen professionals en vrijwilligers.
- Vrijwilliger niet ter vervanging als gevolg van bezuiniging, maar als aanvulling.
- Samenwerken tussen MMD en vrijwilligers evenals reclassering en vrijwilligers.
- Bejegening van vrijwilligers bij de poort.

Bespreking van de oogst van de dialooggesprekken

Jan van de Brand geeft aan dat er meer geanticipeerd zou moeten worden op wat er bij de vrijwilligers bekend is. Het zou een goed idee zijn als één van de aanwezige vrijwilligers contact op zou nemen met de klankbordgroep van de Commissie van Toezicht (deze is gevestigd in Utrecht).

Markus van der Burgh reageert op de uitspraak dat gedetineerden niet vlak voor het weekend vrij gelaten zouden moeten worden. Hij vertelt dat door onze rechtsstaat het aantal dagen detentie niet veranderd kan worden. Om te voorkomen dat een (ex-)gedetineerde vlak voor het weekend wordt vrijgelaten en daardoor geen hulp kan ontvangen, moet er een betere samenwerking komen tussen de penitentiare inrichtingen en hulpverlenende organisaties. Op die manier kan er een warme overdracht plaatsvinden, ook in het weekend.

Uit het gesprek komt naar voren dat gemeenten een belangrijke rol spelen. Dat heeft te maken met het feit dat de processen rondom de beweging van binnen naar buiten cruciaal zijn in de eerste stappen die de (ex-)gedetineerde maakt. In de ene hand moet de (ex-)gedetineerde bij vrijlating zijn ontslagbrief vasthouden en in de andere hand een plan voor de toekomst. Naast het helpen en meewerken bij het regelen van praktische zaken, is de gemeente ook mede verantwoordelijk voor het bezorgen van een warm en welkom gevoel bij de (ex-)gedetineerde. Dit kan bijvoorbeeld bereikt worden door de (ex-)gedetineerde een bosje bloemen te geven op het moment dat hij intrek heeft genomen in zijn (nieuwe) woning in de gemeente.

Uiteindelijk ligt de verantwoordelijkheid om te veranderen bij de (ex-)gedetineerde. Maar een aanzienlijk gedeelte van de (ex-)gedetineerden is laag begaafd of heeft te kampen met uiteenlopende problemen (zoals verslavingen). Een verandering bij de (ex-)gedetineerde van binnenuit moet hij zelf waarmaken, maar wij moeten dit met elkaar mogelijk maken en faciliteren en stimuleren.

Frits Langeraar geeft te weten dat de beleidsnota aangaande vrijwilligerswerk binnenkort geëvalueerd moet worden en dat in 2016 de nieuwe subsidies moeten worden vastgesteld. De zaken die in de dialooggroepen naar voren zijn gekomen, zijn hiervoor zeer waardevol en zullen zeker worden meegenomen.

Afsluiting

Het symposium wordt afgesloten met een borrel.